

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA BÜYÜK İŞLETMELERİN TAŞIDIĞI ÖNEM

Doç. Dr. Şan ÖZ-ALP

GİRİŞ

18. ve 19. Yüzyıllarda Avrupa'da başlayan ticaret ve sanayi alanındaki devrimin sonucu ekonomik ve sosyal alanda büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Tarımda, imalâтта, ulaştırmada, haberleşmede ve bankacılıkta yepyeni bir dönem başlamış ve bu gelişmelerin sonucu olarak üretim eskisiyle kıyaslanmayacak bir düzeye ulaşmıştır. Eski üretim metotlarının yerini alan yeni metotlar, insanın günlük yaşantısında bir çığır açmıştır. Önceki dönemin imalâthaneleri fabrikalar haline gelmiş, köşebaşı dükkânları gıda pazarları olmuş, sınırlı banka işlemleri yapılan kasaba bankaları yerlerini dev banka ve kredi kuruluşlarına bırakmışlardır. Ağır değişen geleneksel bir toplum yerine, hızla değişen yeni bir sosyal sistem gelmiştir. Bu gelişmelerin en belirli ve en önemli sonuçlarından biri de, toplumları her gün biraz daha fazla meşgul eden dev işletmelerin ortaya çıkmasıdır (1).

Dev işletmelerle ilgili yayınların sayısı son yıllarda önemli ölçüde artmış bulunmaktadır. Bu kuruluşları çeşitli yönleriyle ele alan kitaplar satış rekorları kırmaktadırlar. Bu tür şirketlerin ilgi çeken yönlerinden biri de adı geçen şirketleri yönetenler olmaktadır. Türkiye'de de sanayi imparatorluklarıyla ilgili yerli ve yabancı yayınlar büyük ilgi toplamaktadır. Son bir iki yılda bu konularda yayınlanan kitapların sayısı 10'un üzerindedir.

---

(1) Bu konuda bkz.: Şan Öz-Alp, *Küçük İşletmeler* (Ankara: Eskişehir İ.T.İ. Akademisi Yayını, 1971), s. 19-33.

İş hayatında görülen gelişmeye paralel olarak vatandaşların iş hayatına duydukları ilgi de geniş ölçüde artmaktadır. Özellikle kamu oyuna açıklanan bilgilerin çerçevesinin genişletilmesi baskıları şiddetlenmektedir. Yakın zamana kadar iş sırrı oldukları iddiasıyla gizli tutulan bilgilerin açıklanmasında artık sakıncadan çok yarar görülmektedir.

Amerika'da uzun yıllardan beri firmaların faaliyetlerine ilişkin bilgiler kamu oyuna geniş ölçüde açıklanmaktadır. Her ne kadar Amerika düzeyinde olmasa bile Avrupa'da ve diğer sanayileşmiş ülkelerde de aynı yola gidilmektedir.

Fortune dergisi 20 yıldan beri Amerika'daki 500 dev sanayi firmasının satışları, öz varlıkları, net gelirleri, çalışanların sayısı gibi konularda bilgileri geçmiş yıllarla karşılaştırarak yayınlamakta ve geniş çapta analizler yapmaktadır. Ayrıca aynı dergi tarafından diğer faaliyet dallarına ilişkin (ticari işletmeler, bankalar, sigorta şirketleri, taşıma firmaları, hizmet işletmeleri gibi bilgiler de her yıl yayınlamakta ve analiz edilmektedir. Son yıllarda Amerika dışındaki dev firmalara ilişkin bilgiler de yine aynı dergide yayınlanmaya başlanmıştır. İşletmelerarası ve uluslararası karşılaştırmaları güçleştiren bazı önemli faktörler vardır Bunlar arasında: Uzmanlaşma derecesi, üretim faktörlerine ödenen bedel, üretim tekniği, bütünleşme derecesi, hukuki şekil ve finansal yapı ile döviz kurlarındaki farklılıklar sayılabilir. Bütün bu zorluklara rağmen bu tür incelemelerin yapılması ve genişletilmesinde sayısız yararlar vardır. Bu bilgiler sayesinde sanayi dallarındaki gelişmeler ortaya konmakta, değerlendirilmekte ve ilgilenenlere çok önemli bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu bilgiler ile hükümetler tarafından alınabilecek tedbirler de ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde her yıl şirketlerin ve kişilerin ödediği vergilerin yayınlanması merakla beklenir bir konu haline gelmiştir.

İşletmelerin büyüklüğünü tayinde kullanılan ölçüler genel olarak nicelik belirten (kantitatif) ölçüler ve nitelik belirten (kalitatif) ölçüler olarak iki grupta toplanır. Türkiye'de ve diğer ülkelerde dev işletmeleri ayırmada çeşitli kantitatif ölçüler kullanılmaktadır. Bunlardan başlıcaları şunlardır: çalışanların sayısı, belirli bir sürede ödenen ücret ve aylıkların toplamı, belirli bir süre içinde kullanılan hammadde miktarı, belirli bir süre içinde harcanan enerji miktarı, belirli bir süre içinde yapılan satış, sermaye miktarı, yerlerin sığdırma hacmi, kullanılan makine ve tezgâhların sayısı veya gücü, işlenen veya yararlanılan toprağın genişliği vb. Hizmet işletmelerinde çalışanların sayısı, iplik fabrikalarında iğ sayısı, çimento fabrikalarında döner fırın sayısı, enerji santrallerinde beygir gücü, tiyatro, sinema ve otellerde yerlerin sığ-

dırma hacmi (koltuk ve yatak sayısı), tarım işletmelerinde toprağın genişliği büyüklük ölçüsü olarak alınabilir (2). Sanayi kuruluşlarının sıralaması daha ziyade cirolarına göre yapılmakta ve öz sermaye durumu, net gelir ve çalışanların sayısı ikincil önemli hususlar olarak belirtilmektedir.

TÜRKİYE'DE BÜYÜK SANAYİ KURULUŞLARI

Türkiye gibi karma ekonomiyi benimsemiş, gelişmekte olan bir ülkede özel ve kamu kesimlerinin taşıdığı önem ve bunların gelişmelerindeki eğitim dikkatle izlenmelidir. Devletin çeşitli sanayi kesimlerine yaptığı yatırım, devletin belirli sanayi dallarını teşvik politikası, işletmelerin iç ve dış pazarlarda rekabet edebilmeleri için belirli büyüklüklerin üzerinde kurulma zorunluluğu, devletin iş hayatına artan müdahalesi, işveren-işçi ilişkileri son yıllarda üzerinde önemle durulmaya başlanan belli başlı konulardır.

Türkiye'de işletmeleri iriliklerine göre ayıran ölçü genellikle çalıştırılan işçi sayısıdır. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan anketlerde 10'dan fazla işçi çalıştıran işyerleri büyük işyeri olarak ele alınmaktadır. Bu ölçüler Türkiye'nin eriştiği bugünkü düzeyde yetersiz kalmıştır. Ayrıca işletmeleri küçük ve büyük veya küçük, orta ve büyük işletmeler olarak ayırmanın da sayısız zorlukları bulunmaktadır. Bu yüzden en büyük firmaları sıralamak, söz gelişi en büyük 100 (veya 500) firmayı sıralamak daha kolay olmaktadır. Kamu oyunun ilgisi de daha çok bu firmalar üzerinde bulunmaktadır.

Tablo I

Sanayi Sayımlarına Göre Büyük İşyerleri Sayısı

Sanayi ve İşyerleri Sayımı	10'dan Fazla İşçi Çalıştıran Firma	Gıda Maddeleri	Dokuma
1963	3.012	885	711
1970	4.415	1.164	926
1972	5.465	1.244	961
1973	5.937	1.368	1.012

Kaynak: **Türkiye İstatistik Cep Yıllığı** (Ankara: DİE Yayını, 1974).

Genel bir fikir verebilmek amacıyla çeşitli yıllarda yapılan Sanayi ve İşyerleri Sayımlarında 10'dan fazla işçi çalıştıran işyerlerinin sayısındaki gelişmeyi ele alabiliriz. Tablo I'de görüleceği gibi 11 yıllık bir süre büyük işyerleri-

(2) Öz Alp, s. 28-39.

nin sayısı yüzde yüz bir artış göstermiştir. Bu sanayileşmekte olan bir ülke için memnunluk verici bir durumdur. 1973 yılında 5.937 büyük işyerinden 377'si devlete, 5,560'ı özel kesime ait bulunmaktadır. Ayrıca tabloya iki önemli sanayi dalındaki yıllar itibariyle gelişme de alınmıştır. Gıda Maddeleri Sanayisinde 1963'deki 885 büyük işyeri sayısı 1973'de 1.368'e yükselmiştir. Bunlardan 113'ü devlete, 1.295'i özel kesime aittir. Aynı şekilde dokuma sanayisinde de 1963'deki 711'lik firma sayısı 1973'de 1.012'ye çıkmıştır. 1973 yılındaki 1.012 firmadan 41'i devlete aittir.

Büyük firmaların gelişmesi başka bir kaynaktan da izlenebilir. Yeni kurulan şirketlerin sayısında yıllara göre görülen artış iyi bir ölçü olabilir. Aşağıdaki Tablo II'de görüleceği gibi özellikle beş yıl içinde anonim şirket sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir. Anonim şirketler genellikle sana-

Tablo II

Yıllara Göre Kurulan Şirket Sayılarındaki Gelişmeler

Şirketin Adı	1970	1971	1972	1973	1974
Kollektif	1.381	1.316	1.648	1.886	1.805
Komandit	284	270	324	337	281
Limited	283	323	333	344	386
Anonim	249	231	364	470	636
Kooperatifler	2.050	2.886	2.584	1.838	1.314
T O P L A M	4.247	5.026	5.253	4.875	4.422

Kaynak : **İktisadi Raporlar** (Ankara: Odalar Birliği Yayınları). Ayrıca bu konuda bkz.: **İstanbul Sanayi Odası Dergisi** (15 Mayıs 1975), s. 19; **Hürriyet Gazetesi** (21 Mayıs 1975), s. 6.

yi dalında kurulmaktadır. Sanayi dalında yeterli büyüklükte yatırımlar büyük sermayeyi gerektirdiğinden, bu yatırımlar ancak çok ortaklı şirketler tarafından gerçekleştirilebilmektedir. 1970 yılında kurulan 249 anonim şirkete karşılık 1974 yılında 636 anonim şirket kurulmuştur. Bu olumlu gelişmenin önümüzdeki yıllarda devam edeceğini kolaylıkla tahmin edebiliriz.

Türkiye'de en büyük sanayi firmalarına ilişkin ilk ciddi çalışma, İstanbul Sanayi Odası tarafından İstanbul Sanayi Odası Dergisinde 15 Ağustos 1968 tarihinde yayınlanmıştır. Adı geçen incelemede İstanbul Sanayi Odasına kayıtlı 100 büyük firma cirolarına göre sıralanmıştı. Bu ilk teşebbüs basında, iş çevrelerinde ve diğer kuruluşlar ile kamuoyu tarafından ilgiyle karşılan-

mıştı. İlk yıl 31 firma cirolarının açıklanmasını istememişti. Ayrıca 21 firma da ankete hiçbir şekilde cevap vermemiştir. Daha sonraki yıllarda bu tutumu gösteren firmaların sayısında bir azalma görülmüştür. Aşağıda Tablo III'de bu ilk ankete katılan firmalardan bir kısmı yer almaktadır. En yüksek cirolar-

Tablo III

Istanbul Sanayi Odasına Bağlı 100 Büyük Firmadan Bir Kısmının
1967 Yılı Ciroları

Sıra No	Ünvan	Ciro (000 TL.)
3	U.S. Royal	239.353
4	Arçelik	220.629
6	Türkiye Şişe ve Cam Fab.	219.805
8	Goodyear	203.876
9	Mensucat Santral	201.883
18	Beykoz Deri ve Kundura	85.618
45	Hürriyet	43.111
46	Ülker	42.482
88	Alarko	26.368
99	İ.E. Kimya Evi	21.808

Kaynak : **Istanbul Sanayi Odası Dergisi** (15 Ağustos 1968).

dan birine sahip olan U.S. Royal firmasının 1967 cirosuyla gelecek yıl ilk 100 firma arasına girmesi mümkün değildir. 99. sırada yer alan İ.E. Kimya Evi ise 22 milyonluk cirosuyla bugün için çok mütevazı bir seviyede kalmaktadır.

1969 yılından itibaren İstanbul Sanayi Odasının hazırladığı liste Türkiye çapında 100 büyük firmayı kapsayacak şekilde genişletilerek yayınlanmaya başlanmıştır. Ayrıca kamu sektöründeki sanayi kuruluşları da bu incelemenin kapsamına alınmıştır. 1969 yılından itibaren sanayi kuruluşlarının cirolarına ilâveten sermayeleri, çalışanların sayısı, daha sonraki yıllarda ise bilân-ço kârları da yayınlanmaya başlanmıştır.

Türkiye'deki dev firmalarla ilgili yedi yılda (1968-1974) meydana gelen gelişmeler Tablo IV'de özetlenmiştir. 1968'de 100 firmanın toplam cirosu 10,5 milyar iken, 1974'de 64 milyara yaklaşmıştır. 1968'de 100 firma 94 bin kişi istihdam ederken 1974'de 200 binin üzerinde bir sayıya ulaşmıştır. Çalışan her bir kişinin ortalama 4 kişinin geçimini sağladığı düşünülürse bu yüz firmanın ülkemizde 800 binin üzerinde bir nüfusu geçindirdiği anlaşılır. İstanbul Sanayi Odasından sıralamaya 1968 yılında 68 firma girmişken,

Tablo IV
1968 ve 1974 Yıllarında
100 Büyük Firmaya İlişkin Genel Bilgiler

	1968	1974
100 Firmanın Toplam Ciro	10.573.866.000 TL.	63.772.244.000 TL.
100 Firmanın Top. Öz Sermayesi	4.951.765.000 TL.	29.384.227.000 TL.
100 Firmanın Toplam İstihdamı	94.087	202.428
Bilgi Verilmesini İstemeyen Firma Sayısı	87	16 (*)
Sanayi Odalarına Bağlı Firma Sayısı		
İstanbul	68	48
Ege	19	11
Ankara	7	4
Adana	5	7
Bursa	—	4
Kamu Kuruluşu Firma Sayısı	(Belirtilmemiş)	21
En Yüksek Ciro	869.690.000 TL.	6.293.798.000 TL.
En Düşük Ciro	39.237.000 TL.	205.986.000 TL. (**)
Milyarı Aşan Ciro Sayısı	—	12
200 Milyondan Fazla Ciro Sayısı	14	100

Kaynak : **İstanbul Sanayi Odası Dergisi** (15 Ağustos 1969); **İstanbul Sanayi Odası Dergisi** (15 Ağustos 1975)

Tabloyla ilgili açıklama:

- (*) Bilgi veren firmalar içinde de 8 tanesi bilanço kârını, 1 tanesi öz sermayesini, 1 tanesi de istihdam ettiği personel sayısını bildirmemiştir.
- (**) 100. firma kendisine ilişkin bilgilerin yayınlanmasını istemediğinden 99. sıradaki firma alınmıştır.

1974'de bu sayı 48'e (1973'de 52 firma) düşmüştür. Bu sanayinin İstanbul dışına kaydığını gösteren olumlu bir gelişmedir. Söz gelişi son yılda Adana'dan 7, Bursa'dan 4, Kayseri'den 1, Tarsus'dan 1 ve Teikrdağ'dan 1 firma 100 büyük firma içinde yer almaktadır. Kamu kuruluşu firma sayısı da son yılda 21'e (1973'de 16 firma) ulaşmıştır. 1968'de en yüksek ciro 870 milyon liradan 1974'de 6.294 milyona çıkmıştır. 1974'de 12 firmanın cirosu milyarı aşmıştır. 1968'de 200 milyondan fazla ciroya sahip 14 firma varken, 1974'de en düşük cirolu firma bu miktarın üzerinde satış yapmıştır.

İstanbul Sanayi Odası Dergisinin 15 Ağustos 1975 sayısında Türkiye'nin 100 Büyük Sanayi Firmasının cirolarına göre sıralanışı yayınlanmıştır. Bir önceki tabloda 1968 yılıyla genel bir karşılaştırılması yapılan firmalarla ilgili bilgiler Tablo VI'da ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Dergide de belirtildiği gibi bu listenin bazı noksanları olacağı şüphesizdir. Özellikle kamu kesimindeki firmaların doğru olarak tasnifini yapmak şimdiye kadar pek mümkün olmamıştır. Tablo incelendiğinde kamu işletmelerine ilişkin açıklanması gereken birçok hususun bulunduğu açıkça görülebilir. Söz gelişi Etibank'la ilgili bilgiler, Etibank'ın bankacılık dahil çeşitli faaliyetlerini kapsamaktadır. Sıralamanın başlarında yer alan bir kısım firma da yıllardır kendilerine ilişkin bilgilerin yayınlanmasına engel olmaktadır. Önümüzdeki yıllarda bugün için tutarsız olan bu tür davranışların azalacağı konusunda iyimser olmaya çalışmaktayız.

Tablo V

1974 Yılında 1973 Yılına Kıyasla Meydana Gelen Artışlar

Sektör	Ciro %	Öz Sermaye %	Bilânço Karı %
Kamu	92,46	- 2,29	396,27
Özel	26,29	15,77	14,02
Toplam	42,35	5,51	65,97

İlk 10 firma içinde kamu kuruluşlarının sayısı 6'dır. Ayrıca özel firma olarak gösterilen diğer bir kısmında da devletin katkısı küçümsenmeyecek ölçüdedir. Devletin iktisadi hayatta oynadığı rol iddiaların aksine gittikçe artmaktadır. Tabloda yer alan firmaların incelenmesi bunu açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle devletin son yıllarda çok yüksek kâr getiren bir kısım ana sanayi dallarına yatırım yapmasının sonuçlarını Tablo V'de görmek mümkündür. 1974 yılına ilişkin bilgilerin daha iyi bir değerlemesini yapabilir-

Tablo VI

Türkiye'nin 100 Büyük Firması

Türkiye Sanayi Odalarına, Bazı Ticaret ve Sanayi Odalarına ve Kamu Teşekküllerine Bağlı Sanayici Firma ve Müesseselerin Bazılarının 1974 Yılı Cirolarına Göre Sıraları

Sıra No:	ÜN VAN	Bağlı Ol- duğu Oda veya K.T.	Ciro (000 TL.)	Öz Sermaye (000 TL.)	Bilânço Kârı (000 TL.)	İstihdam (Kişi)
1	İpraş-İstanbul Petrol Rafinerisi A.Ş.	K.T.	6.293.798	1.381.831	—	631
2	Türkiye Demir ve Çelik İşlt. Gn. Md.	K.T.	3.336.229	4.039.279	886.673	13.352
3	Ereğli Demir ve Çelik Fb. ları T.A.Ş.	Ankara	3.316.703	1.173.525	326.263	7.475
4	Türkiye Şeker Fb. ları A.Ş.	K.T.	2.901.747	678.954	87.880	15.268
5	Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fb.ları İşlt.	K.T.	2.498.708	2.617.850	226.331	10.008
6	Petkim-Petro Kimya A.Ş.	K.T.	1.568.880	1.354.069	340.550	2.656
7	Tofaş-Türk Otomobil Fb.sı A.Ş.	Bursa	1.568.047	434.268	74.616	2.221
8	Otosan-Otomobil San. A.Ş.	İstanbul	1.377.995	307.429	93.182	2.551
9	Oyak-Renault Otomobil Fb. A.Ş.	Bursa	1.368.387	252.020	23.956	2.515
10	Et ve Balık Kurumu Gn. Md.	K.T.	1.224.485	489.443	12.704	5.180
11	—	K.T.	—	—	—	—
12	Arçelik A.Ş.	İstanbul	1.037.673	374.983	—	2.457
13	Güney San. ve Tic. İşlt. A.Ş.	Adana	964.113	263.380	50.771	5.009
14	Uzel Tic. ve San. Ltd. Ş.	İstanbul	915.227	291.404	—	1.648
15	Mensucat Santral T.A.Ş.	İstanbul	906.722	229.399	60.398	2.665
..	.....	...	...	...	...	...
96	Plastel Plastik ve Kauçuk San. A.Ş.	İstanbul	213.417	82.256	29.658	480
97	Aydın Tekstil ve Nebati Yağlar San. İşlt. A.Ş.	Ege	213.157	91.477	—	1.535
98	—	İstanbul	—	—	—	—
99	Aker Ticaret ve Demir San. A.Ş.	İstanbul	205.986	51.003	22.523	191
100	—	İstanbul	—	—	—	—
TOPLAM (100 firma için)			63.772.244	29.384.227	5.475.371	202.428

Kaynak : İstanbul Sanayi Odası Dergisi (15 Ağustos 1975), s. 5-6.

mek için 1973 yılına kıyasla meydana gelen gelişmelere bir göz atmakta yarar vardır. Bir yıl öncesine göre 1974 yılında meydana gelen gelişmeleri iki sektör için şu şekilde özetleyebiliriz:

Kamu kuruluşlarının ciro ve bilâço kârlarında görülen bu artışların suni kararlara dayanmayıp sürekli olması ülke açısından sevindirici bir gelişme olacaktır.

1974 yılının ilginç bir yönü de Tablo VII'de görüleceği gibi bilâço kârın ciro ve ciro öz sermaye oranında özel sektör yönünden bir düşme olmasına rağmen, kamu sektöründe 1973 yılına göre bilâço kârı ciro oranı 3 katı, kâr/öz sermaye oranı 5 katı artmıştır (3).

Tablo VII

1973 ve 1974 Yıllarındaki Bazı Önemli Oranlardaki Değişmeler

Sektör	B. Kâr/Ciro %	B. Kâr/Öz Sermaye %	Ciro/Öz Sermaye %
1973	Kamu	4,76	3,32
	Özel	9,69	27,75
	Toplam	8,49	13,87
1974	Kamu	12,27	16,86
	Özel	8,75	27,33
	Toplam	9,90	21,82

1974 yılı için personel başına düşen ciro miktarı 212.678 lira, öz sermaye miktarı 155.899 lira ve personel başına düşen bilanço kârı ise 26.085 lira bulunmaktadır.

Başta belirtildiği gibi firmalar çeşitli ölçülere göre sıralanabilir. Şimdiye kadar ciroya göre sıralama üzerinde durulmuştur. Ayrıca listede yer alan firmaları diğer ölçülere göre sıralayabiliriz. Tablo VIII'de görüldüğü gibi öz sermaye durumlarına göre ilk beş sırada yer alan firmaların hepsi kamu teşekkülüdür. Bilâço kârlarına göre yapılan sıralamada ise Tablo IX'da görüleceği gibi Karabük Demir ve Çelik İşletmeleri 886 milyonu aşan kârla birinci durumdadır. 100 firma içinde yalnız bir kuruluş, Etibank Genel Müdür-

(3) Nurullah Gezgin, «100 Büyük Sınâî Kuruluşu Açıklarken», **İstanbul Sanayi Odası Dergisi** (15 Ağustos 1975), s. 3-4.

Tablo VIII
1974 Öz Sermaye Durumlarına Göre İlk Beş Firma

Ü N V A N	Sıra No:	Bağlı Ol- duğu Oda	Öz Sermaye (000 TL.)
T. Demir ve Çelik İşt. Gn. Md.	1	K.T.	4.039.279
T. Selüloz ve Kâğıt Fb. ları İşt.	2	K.T.	2.617.850
Etibank Gn. Md.	3	K.T.	2.273.727
İpraş - İstanbul Pet. Raf. A.ř.	4	K.T.	1.381.831
Petkim - Petro Kimya A.ř.	5	K.T.	1.354.069

Tablo IX
1974 Bilânço Kârlarına Göre İlk Beş Firma

Ü N V A N	Sıra No:	Bağlı Ol- duğu Oda veya K. T.	Bilânço Kârı (000 TL.)
T. Demir ve Çelik İşt. Gn. Md.	1	K. T.	886.673 (x)
Petkim-Petro-Kimya A.ř.	2	K. T.	340.550
Ereğli Demir ve Çelik Fb.ları İşt.	3	Ankara	326.263
T. Selüloz ve Kâğıt Fb.ları İşt.	4	K. T.	226.331
Rabak Bakır Mamulleri A.ř.	5	İstanbul	117.485

(x) Kârlarını bildiren firmalar arasında bu sıralama yapılmıştır.

lûğü 224 milyon lira zarar etmiştir. İstihdam durumlarına göre sıralamada ise baştaki ilk dört kuruluş kamu teşekkülüdür. İlk beş firmanın toplam istihdamı ise (Tablo X) 60 bine yaklaşmaktadır.

Tablo X
1974 İstihdam Durumlarına Göre İlk Beş Firma

Ü N V A N	Sıra No:	Bağlı Ol- duğu Oda veya K. T.	İstihdam (Kişi)
T. şeker Fb.ları A.ř.	1	K. T.	15.268
T. Demir ve Çelik İşt. Gn. Md.	2	K. T.	13.352
Etibank Gn. Md.	3	K. T.	10.929
T. Selüloz ve Kâğıt Fb.ları İşt.	4	K. T.	10.008
Ereğli Demir ve Çelik Fb.ları İşt.	5	Ankara	7.425

Tablo XI
1968 ve 1974 Yıllarında 100 Büyük Firma İçinde Yer Alan
Bazı Firmaların Durumlarındaki Gelişmeler

Ü N V A N	1968				1974			
	Sıra No:	Ciro (000 TL.)	Öz Sermaye (000 TL.)	İstihdam (Kişi)	Sıra No:	Ciro (000 TL.)	Öz Sermaye (000 TL.)	İstihdam (Kişi)
Ereğli Demir ve Çelik	1	869.690	531.635	3.828	3	3.316.703	1.173.525	7.475
Uzel	5	289.054	93.023	940	14	915.227	291.404	1.648
Bossa	6	275.000	75.218	4.226	17	875.687	186.193	4.500
Uniroyal	8	247.480	188.981	616	35	514.853	250.353	928
Turyağ	15	197.246	48.429	1.068	37	508.236	—	995
METAŞ	22	119.855	47.297	801	26	672.191	216.964	1.582
Fruko	47	69.458	20.917	538	94	217.485	16.915	960
M.A.N.	61	56.612	31.415	303	50	356.883	43.899	747
Ülker	63	95.108	—	529	—	—	—	—
Marshall	86	42.658	9.922	262	90	221.235	45.015	427

1968 yılında ilk 100 firma içinde yer alan kuruluşların 1974 yılında aynı durumlarını koruyamadıkları görülmektedir (Bkz. : Tablo XI). Ereğli Demir Çelik 1968'de 1. sırada iken sonraki yıllarda 3. lüğe düşmüştür. Bu yıllar içinde Ereğli Demir Çelik'in Ciro su 4, sermayesi 3 ve istihdam ettiği kişi adedi 2 katı artmasına rağmen yerini koruyamamıştır. Aynı şekilde Uniroyal 8. likten 35. liğe düşmüş, Fruko ise 1968'de 47. sırada yer alırken 1974'de 94. olmuştur (4).

Türkiye'deki 100 büyük firmayı başka bir açıdan incelediğimizde holdinglere bağlı firma sayılarının sürekli olarak arttığını görürüz. Bağımsız firmaların bir araya gelmeleri veya aynı merkezden yönetilen bazı şirketlerin bir «ana» şirket altında birleşmeleri sonucu meydana gelen holdinglerin Türk ekonomisinde oynadıkları rol gittikçe önem kazanmaktadır. Türkiye'de 1960 yılından sonra ekonominin her dalında holdingler kurulmaya başlanmıştır. Bugün en çok ciroya sahip 100 sanayi firması içinde holdinglere doğrudan doğruya bağlı veya holdinglerin iştiraki bulunan şirket sayısı geçen yıllara kıyasla önemli ölçüde artmıştır. Söz gelişi Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş. bağlı Bossa Jarse Dokuma, Teksa Pamuk İplik, Marsa Margarin; Koç Holding'e bağlı olan Arçelik, Bozkurt, Metaş, Simko, Türk Demir Döküm, Siemens Kablo, Otosan, Tofaş; Eczacıbaşı Holding'e bağlı olan Eczacıbaşı İlaç Sanayi ve Ticaret A.Ş.; Yaşar Holding'e bağlı olan DYO Boya Vernik ve Reçine Fabrikası A.Ş. bu arada sayılabilir. Önümüzdeki yıllarda holdinglere bağlı yeni sanayi kuruluşlarının faaliyete geçmesi ile bunların ilk 100 firma içindeki sayıları, bugünkünün çok üstüne çıkacaktır (5).

Gelecek yıllarda genişletilerek ve daha ayrıntılı olarak yayınlanmasını beklediğimiz büyük kuruluşlara ilişkin bilgilerin ortaya çıkardığı bir gerçek vardır. Türkiye'de sanayi dalında çok önemli bir ilerleme vardır. Firmalarımızın kapasiteleri çok uluslu de firmaların arasına girecek düzeye erişme bile gelişme umut vericidir. Bu gelişme sonucu yalnız ülke ihtiyaçları karşılanmayıp aynı zamanda ihraç imkânları da ortaya çıkmaktadır.

A.B.D.'NDE BÜYÜK SANAYİ KURULUŞLARI

Dünyanın en ileri sanayi ülkesi olan A.B.D.'nin, giriş bölümünde de değinildiği gibi, bu ünvanı korumasını sağlayan firmaların durumu merak ko-

---

(4) Bu konuda bkz.: «Türkiye'nin 100 Büyük Firması Arasında Yer Alan 64 Kuruluştaki Gelişmeler», **Görüş** (Ekim 1975), c. 3, s. 10, s. 18-20.

(5) Bu konuda bkz.: «Türk Ekonomisine Yön Veren Beş Dev Holding'in Anatomisi», **Ayrıntılı Haber** (12-16 Ekim 1975).

nusu olmuştur. Şimdiye kadar bu firmalarla ve bu firmaları yönetenlerle ilgili çok sayıda araştırma yapılmış, kitap ve makale yayınlanmıştır. Bu araştırmaların en ciddi ve sürekli olanı her yıl Fortuna Dergisi tarafından yapılan sıralamadır. Sanayi firmalarının cirolarına göre yapılan bu sıralamada son yıllarda önemli bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Anketin başladığından beri birinciliği kimseye kaptırmayan General Motors ikinci duruma düşmüştür. Bu dünya petrol bunalımının sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Tablo XII'de dikkat edilirse en büyük ilk beş firmanın üçü petrol şirketidir. Bir zamanlar en başta yer alan otomobil firmaları bu durumlarını koruyamamışlardır. Gelecek yıllarda daha fazla petrol şirketinin üst sırada yer alacağı kolaylıkla tahmin edilebilir.

Bu firmaları Türkiye'deki dev firmalarla karşılaştırsak büyüklükleri hakkında genel bir fikre sahip oluruz. Exxon'un cirosu İpraş'ın cirosunun (aynı kur üzerinden) yaklaşık 105 katıdır. Exxon'un cirosu Türkiye Devlet Bütçe-

Tablo XII

A.B.D.'inde 100 Büyük Sanayi Firmasından Bir Kısımının 1974 Yılı Ciroları

Ü N V A N	Sıra No:	Ciro (000 \$)	Net Kâr (000 \$)	Sıra No:	İstihdam (Kişi)	Sıra No:
Exxon	1	42.061.336	3.142.192	1	133.000	13
General Motors	2	31.549.546	950.069	8	734.000	1
Ford Motor	3	23.620.600	360.900	20	464.731	2
Texaco	4	23.255.497	1.586.441	3	76.420	33
Mobil Oil	5	18.929.033	1.047.446	5	73.100	37
Hanes	496	288.765	(4.136)	477	12.381	318
United Refining	497	288.254	4.610	455	1.589	491
Washington Post	498	287.579	14.441	379	4.900	456
Sheller-Globe	499	286.807	7.601	438	14.173	285
Tyler	500	286.001	12.588	393	6.450	427

Kaynak : «The Directory of the 500 Largest Industrial Corporations», **Fortune** (Mayıs 1975), s. 208-241.

sinin yaklaşık 6 katıdır. Exxon'un net kârı yaklaşık olarak 45 milyar TL.'dir. 100 Türk firmasının 1974 yılı toplam kârı ise 5.475.371 liradır. 100 büyük Türk firmasının istihdam ettiği personel sayısı 202.428'dir. Yalnız General Motors'da ise 734.000 kişi çalışmaktadır. Amerika'nın «500 Büyük Sanayi Ku-

ruluşu» listesinin en sonlarında yer alan firmaları ele almak ve Türkiye'deki firmalarla karşılaştırmak bize bazı ilginç sonuçlar verir. Fortune listesinin en sonunda yer alan Tyler firmasının 1974 yılı cirosu 4.250.000 TL.'dir. Türkiye listesinde rahatlıkla ikinci sırayı alabilir. İstihdamla ilgili sıralamada ise ilk onun arasında yer alır (Bkz.: Tablo VI ve Tablo XII).

A.B.D. DIŞINDA DÜNYANIN ENBÜYÜK SANAYİ KURULUŞLARI

A.B.D. dışındaki ülkelerin dev kuruluşlarının listesi her yıl Fortune dergisinde yayınlanmaktadır. Tablo XIII'den de görüleceği gibi bu firmalardan önemli bir kısmı Türkiye'de yakından bilinen çok uluslu şirketlerdir. İlk on firma içinde yer alan firmalardan en az yarısının Türkiye'de yatırımları vardır.

OECD'de benimsenen tanımlara göre çok uluslu şirketler, «Bir ülkeden daha fazla yerde ünitelere sahip bulunan», şirketlerdir. Bunların özelliklerini şöylece sıralayabiliriz:

- a) Şirketin birden çok ülkede ünitelerinin bulunması,
- b) Yatırım, üretim ve satış politikalarının, genel bir strateji çerçevesinde tek merkezden planlanması,
- c) Ortaklık paylarının değişik milliyetteki kişilere dağıtılmış olması,
- d) Esas olarak oligopolcu pazar şartlarında faaliyet göstermesi.

Çok uluslu şirketler İkinci Dünya Savaşından sonra büyük bir gelişme göstermişlerdir. Üretimde teknolojik ilerlemenin gerektirdiği araştırma ve geliştirme harcamalarının ancak geniş pazarlara yönelmiş büyük çapta üretim ve kâr sağlayan kuruluşlarca karşılanabileceği, ileri tekniklerin ise uluslararası pazarlara yönelmiş faaliyetlerle gerçekleştirilebileceği görüşünün yaygınlaşması, ulaşım ve haberleşmedeki gelişmeler, işletme yönetimindeki gelişmeler, savaş sonrası istikrarlı bir dönemin başlaması bu gelişmeye yol açmıştır (6). Listenin ilk üç sırasını petrol şirketleri almaktadır. Sıralamada yer alan 27 ülkeye ait 300 firmadan 74'ü Japon, 53'ü İngiliz, 46'sı Alman ve 30'u Fransız firmasıdır. Listede yer alan 300 firmanın üçte ikisi bu dört ülkeye aittir. Bu dört ülkeye ait firmalar toplam satışların % 64,9'unu ve toplam kârların % 45,4'ünü elde etmişlerdir. Türkiye'den hiç bir firmanın yer almadığı listede Cezayir 1, Brezilya 2, Mısır, 1 Hindistan 2, Zambia 1 firmayla temsil edilmektedir. Listede yer alan Royal Dutch/Shell Group, Tür-

---

(6) Bu konuda bkz.: Aynur Uluatam ve Cengiz Aysun. **Ekonomik Rapor: Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler** (Ankara: DPT Yayını, 1975).

Tablo XIII

A.B.D. Dışındaki En Büyük 300 Sanayi Firmasından Bir Kısımının
1974 Yılı Ciroları

Ü N V A N	Sıra No:	Ciro (000 \$)	Öz Sermaye (000 \$)	Net Kâr (000 \$)	İstihdam (Kişi)	Faaliyet Alanı	Ülke	Sıra No:
Royal Dutch/Shell Group	1	33.037.116	12.594.109	14.391	164.000	Petrol ürünleri, tabii gaz kimya mad.	Hollanda-İngiltere	1
British Petroleum	2	18.269.240	6.131.190	(82.832)	68.000	Petrol ürünleri, kimya mad.	İngiltere	2
National Iranian Oil	3	16.802.000	2.379.000	2.417	50.000	Petrol ürünleri, tabii gaz, kimya mad.	İran	3
Unilever	4	13.666.667	2.979.817	155.915	357.000	Gıda, deterjan, tuvalet eşyası	İngiltere-Hollanda	4
Philips	5	9.422.386	3.769.231	38.377	412.000	Elektronik ve elektrik mad., kimya mad.	Hollanda	5
Cie Française des Pétroles	6	8.908.563	1.775.143	16.869	27.400	Petrol ürünleri	Fransa	6
Nippon Steel	7	8.843.550	1.216.337	28.594	97.814	Demir ve çelik	Japonya	7
August Thyssen-Hütte	8	8.664.021	846.793	21.006	150.888	Demir ve çelik	Almanya	8
BASF	9	8.497.038	1.897.438	49.433	110.989	Kimya mad., petrol ürünleri, tuz	Almanya	9
Hoechst	10	7.821.054	1.679.532	38.038	178.710	Kimya mad., ilaç	Almanya	10
.....	...	... ..	... ..	... ..	... ..	.....	.....	...
Freudenberg	296	633.009	185.923	—	23.300	Plastik, dokuma, ayakkabı	Almanya	296
Zanussi Group	297	629.883	57.863	16.899	28.500	Ev aletleri	İtalya	297
Nippon Gakki	298	629.808	150.280	18.858	15.264	Müzik aletleri	Japonya	298
Dickinson Robinson Group	299	625.892	167.716	32.816	27.762	Kâğıt, ambalaj	İngiltere	299
Vickers	300	619.048	335.987	25.247	40.543	Gemi yapımı, baskı ve büro eşyası	İngiltere	300

Kaynak : «The Fortune Directory of the 300 Largest Industrial Corporations
Outside the U.S.» **Fortune** (Ağustos 1975), s. 155-162.

kiye'nin en yüksek ciroya sahip firmasından 82 kat daha fazla ciroya sahiptir. Yine bu firmanın cirosu Türkiye Devlet Bütçesinin 4 katıdır. Listenin en sonunda yer alan Vickers firmasının bizim İpraş'dan daha yüksek cirosu vardır.

A.B.D. ve diğer ülkelerdeki dev sınaî kuruluşların ortak bir sıralamasını yaparsak, Tablo XIV'deki sonucu alırız. Dünyanın en büyük 50 sınaî kuruluşunun 18'i petrol şirketleridir. Bu petrol şirketlerinden 8'i ilk 10 dev firmanın içinde yer almaktadır. Petrol şirketleri 50 firmanın toplam satışlarının % 50'sini ve toplam net kârların üçte ikisini elde etmişlerdir. 50 firmanın 24'ü A.B.D.'ye aittir. A.B.D. firmaları toplam cironun % 57'sini ve toplam net kârların % 68'ini sağlamışlardır. 50 büyük firma 10 değişik ülkeye ait bulunmaktadır. Bunlardan İran'a ait olan National Iranian Oil bir yıl öncesine göre satışlarını % 320,1 oranında artırmıştır.

A.B.D.'NDE EN PÜYÜK ULAŞTIRMA, GENEL HİZMET VE PERAKENDE SATIŞ FİRMALARI

Fortune dergisinde sanayi sektörü dışında kalan sektörlerle ilgili A.B.D.'nin her bir sektör için en büyük 50 firmasının listeleri de her yıl yayınlanmaktadır. Bu bölümde yalnız üç sektörle ilgili tablolar incelenecektir. Türkiye'de bu konularda yeterli yayın olmadığı için karşılaştırma imkânı bulunmamaktadır.

Amerikan ulaştırma firmalarının faaliyet gelirlerine göre yapılan sıralamada uçak ve demiryolu şirketleri ilk sıralarda yer almaktadır. İlk beşin üçü uçak şirketidir. İlk defa liste başı olan T.W.A. bir yıl önceye kıyasla faaliyet gelirini % 39 artırmasına rağmen 23 milyon dolar zarar etmiştir. Ülkemizde yakından tanınan Pan American uçak şirketi ise bu sıralamada (Tablo XV) sekizinci durumdadır.

Genel Hizmetler grubunda ise telefon, telgraf, gaz ve elektrik gibi hizmetleri yürüten firmaların varlıklarına göre sıralanışı yer almaktadır. Petrol fiyatlarının artması bu firmaların faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Listenin başında yer alan American Tel. Şirketi 74 milyar dolarlık varlığıyla dünyanın en büyük varlığa sahip firması özelliğini korumaktadır. Yıllık net kârı ise 3.169 milyon dolardır. Çalışanların sayısı ise 1 milyondur. Bu rakamları bizim 100 büyük firmayla karşılaştırsak bu firmaların büyüklükleri hakkında daha somut bir fikre sahip oluruz (Bkz.: Tablo VI ve Tablo XVI).

Tablo XIV
Dünyada En Büyük 50 Sanayi Firmasından
İlk 25'inin 1974 Ciroları

Ü N V A N	Sıra No:	Ciro (000 \$)	Ü L K E
Exxon	1	42.061.336	A.B.D.
Royal Dutch/Shell Group	2	33.037.116	İng.-Hollanda
General Motors	3	31.549.546	A.B.D.
Ford Motor	4	23.620.600	A.B.D.
Texaco	5	23.255.497	A.B.D.
Mobil Oil	6	18.929.033	A.B.D.
British Petroleum	7	18.269.240	İngiltere
Standard Oil of California	8	17.191.186	A.B.D.
National Iranian Oil	9	16.802.000	İran
Gulf Oil	10	16.458.000	A.B.D.
Unilever	11	13.666.667	İng.-Hollanda
General Electric	12	13.413.100	A.B.D.
I.B.M.	13	12.675.292	A.B.D.
International Tel. and Tel.	14	11.154.401	A.B.D.
Chrysler	15	10.971.416	A.B.D.
Philips	16	9.422.386	Hollanda
U.S. Steel	17	9.186.403	A.B.D.
Standard Oil (Ind.)	18	9.085.415	A.B.D.
Cie Française des Petroles	19	8.908.563	Fransa
Nippon Steel	20	8.843.550	Japonya
August Thyssen-Hütte	21	8.664.021	Almanya
BASF	22	8.497.038	Almanya
Hoechst	23	7.821.054	Almanya
Shell Oil	24	7.633.455	A.B.D.
Western Electric	25	7.381.728	A.B.D.

Kaynak : «The Fifty Largest Companies in the World (ranked by sales)»,
Fortune (Ağustos 1975), s. 163.

Tablo XV
A.B.D.'de En Büyük 50 Ulaştırma Firmasından Bir Kısımının 1974
Yılı Faaliyet Gelirlerine Göre Sıralanışı

Ü N V A N	Sıra No:	Faaliyet Geliri (000 \$)	Varlıklar (000 \$)	Net Kâr (000 \$)	İstihdam (Kişi)
Trans World Airlines	1	2.515.135	2.007.864	(23.574)	75.700
UAL	2	2.365.067	2.628.867	101.002	59.183
Penn Central Transportation	3	2.247.261	4.271.429	(198.024)	78.752
Southern Pasific	4	1.712.797	3.614.268	111.911	49.317
American Airlines	5	1.641.307	1.640.691	20.446	...
.....	..	... ..	... ..	... ..	... ..
Pan American World Airways	8	1.527.962	1.637.261	(81.774)	31.906

Kaynak : «The Fifty Largest Transportation Companies (ranked by operating revenues)», **Fortune** (Temmuz 1975), s. 124-125.

Tablo XVI
A.B.D.'de En Büyük 50 Genel Hizmet Firmasından İlk Beşinin
1974 Yılı Varlıklarına Göre Sıralanışı

Ü N V A N	Sıra No:	Varlıklar (000 \$)	Faaliyet Geliri (000 \$)	Net Kâr (000 \$)	İstihdam (Kişi)
American Tel. and Tel.	1	74.047.288	26.174.412	3.169.946	999.796
General Tel. and Electronics	2	11.976.756	5.661.510	272.732	198.000
Southern Co.	3	6.574.744	1.488.995	122.866	21.115
Consolidated Edison	4	6.285.430	2.439.471	194.505	24.846
Pacific Gas and Electric	5	6.019.481	1.726.755	261.237	26.333

Kaynak : «The Fifty Largest Utilities (ranked by assets)», **Fortune** (Temmuz 1975), s. 126-127.

Perakende ticaret yapan firmaların sıralamasında ise en büyük 50 firmanın 20'sini süpermarket zincirleme mağazaları meydana getirmektedir. Sears Roebuck 13 milyar dolarlık cirosuyla yine birinci durumda bulunmaktadır. Üst sıralarda bulunan firmaların çoğu Sears gibi büyük mağazalardır (Tablo XVII).

Tablo XVII
A.B.D.'de En Büyük 50 Perakende Ticaret Firmasından İlk Beşinin
1974 Yılı Cirolarına Göre Sıralanışı

Ü N V A N	Sıra No:	Ciro (000 \$)	Varlıklar (000 \$)	Net Kâr (000 \$)	İstihdam (Kişi)
Sears Roebuck	1	13.101.210	11.339.410	511.391	404.524
Safeway Stores	2	8.185.190	1.490.166	79.205	121.355
J. C. Penney	3	6.935.710	2.745.176	125.067	193.000
Great Atlantic and Pasific Tea	4	6.874.611	1.020.708	(157.071)	105.000
S.S. Kresge	5	5.612.071	1.896.110	104.772	140.000

Kaynak : «The Fifty Largest Retail Companies (ranked by sales)», **Fortune** (Temmuz 1975), s. 122-123.

TÜRKİYE'DE VE DİĞER ÜLKELERDE BANKA İŞLETMELERİ

Türkiye'de bankalarla ilgili bilgiler «Türkiye Bankalar Birliği» tarafından her yıl yayınlanmaktadır. Fortune dergisinin yapmış olduğu sıralama varlıklar toplamına göredir. Türkiye'de ise aktifler, ödenmemiş sermaye ve zarar gibi kalemleri de kapsadığı için bankaların bu esasa göre sıralanışı pek tercih edilmemektedir. Bu nedenle mevduat miktarları sıralamada temel alınmıştır. Türk bankalarının şube ve personel sayıları da genellikle mevduat miktarına bağlı olarak azalmaktadır. Bu yoldan yapılacak bir sıralamada da bankaların durumu fazla değişmeyecektir. Başta gelen 10 banka içinde yalnız 2 banka zarar etmiştir. Ziraat Bankası 25 milyarlık mevduatı, 218 milyonluk bilanço kârı, 855 şubesi ve 22.503 personeliyle birinci durumdadır. İş Bankası ise 22,5 milyarlık mevduatı, 201 milyonluk bilanço kârı, 681 şubesi ve 12.784 personeliyle ikinci durumdadır. Bu iki bankadan ikincisinin çok daha verimli çalıştığı yukarıdaki bilgileri karşılaştırmakla (Bkz.: Tablo XVIII) kolayca anlaşılır (7).

(7) Bu konuda bkz.: Doğan Sindiren, **Banka Fonlarının Yönetimi**, 3. Baskı Ankara: Emel Matbaası, 1974).

Tablo XVIII
Türkiye'de Bankaların Mevduat Toplamlarına Göre Sıralanışı

Ü N V A N	Sıra No:	Mevduat (000 TL.)	Bilanço Kârı (000 TL.)	Şube Sayısı	İstihdam (Kişi)
T.C. Ziraat Bankası	1	24.846.845	218.096	855	22.503
T. İş Bankası	2	22.498.855	201.461	681	12.784
Yapı ve Kredi Bankası	3	12.660.237	147.624	485	9.636
Akbank	4	10.154.572	161.191	452	7.173
T. Ticaret Bankası	5	5.405.947	58.592	282	4.727
T. Garanti Bankası	6	3.637.799	33.835	238	4.200
T. Vakıflar Bankası	7	3.501.384	62.848	168	2.788
T. Emîlak Kredi Bankası	8	3.347.041	70.823	170	3.855
T. Halk Bankası	9	3.311.592	(53.511)	267	4.801
Osmanlı Bankası	10	2.350.893	8.554	93	1.460

Kaynak : **Bankalarımızın 1974 Sonu Bilanço ve Kâr ve Zarar Hesapları, Teşkilât, Mevduat ve Krediler Hakkında Bilgiler** (Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1975).

Amerika'da bankalar sıralamasında ise Bank America 60 milyarlık varlığıyla ve 51 milyar dolarlık mevduatıyla birinci durumdadır. Bu şirkette 62.377 kişi çalışmaktadır. Türkiye'de mevcut 44 bankada ise 1974 yılı sonu itibarıyla 93.171 kişi çalışmaktaydı (Tablo XIX).

Tablo XIX
A.B.D.'de En Büyük 50 Ticaret Bankasından İlk Beşinin 1974 Yılı Varlıklarına Göre Sıralanışı

Ü N V A N	Sıra No:	Varlıklar (000 \$)	Mevduat (000 \$)	Net Kâr (000 \$)	İstihdam (Kişi)
Bank American Corp.	1	60.376.458	50.662.777	256.606	62.377
Citicorp	2	57.838.735	44.741.706	312.295	45.000
Chase Manhattan Corp.	3	42.532.003	34.667.386	180.801	28.984
J. P. Morgan and Co. Manufactures	4	25.962.646	19.783.392	166.626	9.461
Hanover Corp.	5	25.753.689	21.513.138	127.636	16.900

Kaynak : «The Fifty Largest Commercial-Banking Companies (ranked by assets)», **Fortune** (Temmuz 1975), s. 116-117.

Tablo XX
A.B.D. Dışındaki En Büyük 50 Ticaret Bankasının Bir Kısımının 1974 Yılı
Varlıklarına Göre Sıralanışı

Ü N V A N	Ülke	Sıra No:	Varlıklar (000 \$)	Mevduat (000 \$)	Sıra No:	Şubeler	İstihdam (Kişi)
Banque Nationale de Paris	Fransa	1	38.417.945	34.385.584	1	2.242	54.300
Dai-ichi Kangyo Bank	Japonya	2	35.726.699	23.032.312	8	312	24.491
Barclays Bank	İngiltere	3	33.321.204	29.249.068	3	5.015	90.000
Deutsche Bank	Almanya	4	32.660.370	30.294.133	2	1.269	40.578
N. Westminster Bank	İngiltere	5	31.883.764	28.886.285	4	3.585	63.634
Crédit Lyonnais	Fransa	6	31.080.955	28.215.726	5	2.467	48.013
Sumitomo Bank	Japonya	7	31.063.288	20.346.878	11	220	16.600
Fuji Bank	Japonya	8	30.977.535	20.168.991	12	224	18.051
Mitsubishi Bank	Japonya	9	29.337.325	19.047.041	15	216	17.720
Bank of Tokyo	Japonya	10	28.960.080	15.304.727	25	70	8.258

Kaynak : «The Fifty Largest Commercial Banking Companies Outside the U.S. (ranked by assets)», **Fortune** (Ağustos 1975), s. 164-165.

A.B.D. Dışındaki ticaret bankalarının sıralanışında ise ilk on bankanın beşi Japon bankalarıdır. Amerikan bankalarının aksine Şube sayısı bunlarda da 6nem kazanmaktadır. İngiliz Barclays Bank'ın 5015 Şubesi bulunmaktadır. Aynı bankada 6alışanların sayısı ise 90 bindir. A.B.D. dışındaki en b6y6k 50 Ticaret Bankası arasında hi6 bir T6rk bankası yer almamaktadır (Tablo XX).